

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Zpěv

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Písňová tvorba Komitase Vardapeta

Varine Mkrtchyan

Vedoucí práce : Natalija Melnik

Oponent práce: prof. Jana Jonášová

Datum obhajoby: 5. 6. 2017

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

Music and Dance Faculty

Musical Art

Voice

BACHELOR'S THESIS

The Songwriting output of Komitas Vardapet

Varine Mkrtchyan

Thesis advisor: Natalija Melnik

Examiner: prof. Jana Jonášová

Date of thesis defense: 5. 6. 2017

Academic title granted: B.A.

Prague, 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

Písňová tvorba Komitase Vardapeta

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Anotace

Ústředním tématem této práce je písňová tvorba arménského skladatele a intelektuála Komitase Vardapeta. Jeho nelehký životní úděl sehrál významnou roli v jeho tvůrčím životě, který líčím v první kapitole. Komitas Vardapet se proslavil především jako etnograf arménské lidové hudby, především písni. V této práci dochází k provedení paralel mezi jeho bytím a tvorbou skrze analýzu. Díky svým dokonalým znalostem arménského jazyka, jeho dialektů, spádu melodie, historie národa a vytríbenému citu dokázal Arménům navrátit jejich pravé hudební umění ne jen v oblasti hudby, ale i slov. Vykrytalizoval jedinečné písně, uchvacující posluchače svojí rozmanitostí alegorických textů a hlubokým prožitkem. Některé z těchto písni jsou v této práci podrobně analyzované.

Klíčová slova: Komitas Vardapet, tvorba, písně, lidové písně

Annotation

The central theme of this work is the songwriting output of the Armenian composer and intellectual Komitas Vardapet. His difficult life has played an important role in his creative life, which I describe in the first chapter. Komitas Vardapet has become famous as an ethnographer of Armenian folk music, especially songs. In this work, a parallel is made between his being and output through analysis. Thanks to his perfect knowledge of the Armenian language, his dialects, the melody, the history of the nation, and the exquisite feeling, he managed to return the Armenians to their true musical art not only in music but also in words. He has crystallized the unique songs, enticing listeners with their diversity of allegorical texts and deep experience. Some of these songs are thoroughly analyzed in this work.

Key words: Komitas Vardapet, output, songs, folk songs

Obsah

Úvod	2
1. Komitas Vardapet	1
1.1. Dětství a studentská léta	1
1.2. Tvůrčí období	2
1.3. Genocida a její dopad na Komitase	7
1.4. Ohlasy na tvorbu Komitase Vardapeta	10
2. Komitasovy písně	11
2.1. Kompoziční princip Komitase	11
2.2. Interpretace národních písní	12
2.3. Konkrétní příklady	14
3. Vlastní průzkumu k interpretaci písně Krunk	18
Závěr	21
Seznam literatury	22
Příloha I	23

Úvod

Písňová tvorba Komitase Vardapeta je velmi zajímavou oblastí v arménské lidové a umělé tvorbě. Komitas je symbolem národa, celé epochy. Jeho dílo je velmi ceněné ne jen v Arménii, ale i za jejími hranicemi. Dané téma je neodmyslitelně propojené s životem, s osudem Komitase, který přežil genocidu Arménů, avšak se už nikdy nedokázal vzchopit a pokračovat ve své tvůrčí činnosti.

V České republice jméno Komitase Vardapeta a jeho díla není známé, a proto se snažím prostřednictvím této práce přiblížit ne jen tragický osud tohoto velkého umělce, ale i přiblížit jeho tvorbu, byť jen prostřednictvím interpretečního rozboru jeho vybraných písní.

Komitas nebyl ve své době pochopen a přijat církví pro odkrývání pravého smyslu milostných písní. Avšak bez jeho etnografické práce, sbírek a úprav lidových písní a melodií by arménský národ nejspíš ztratil část své národní identity, kultury a hudební tradice, která díky hodnotné a citlivé práci Komitasa byla zachráněna a zachována.

V práci doslovně překládám několik Komitasových písní a vysvětluji jejich smysl. Analyzuji mimo jiné interpretaci písně Krunk a prezentuji svůj menší průzkum. Krunk je symbolem putníka toužícího se vrátit zpět do rodných krajů. Je symbolem utrpení Arménů, ale především jednou z nejkrásnějších a nejcharakterističtějších písní Komitase Vardapeta.

1. Komitas Vardapet

V této kapitole se věnujeme Komitasu Vardapetovi, který výrazně ovlivnil uměleckou činnost svých následovníků a objevil čistotu původu arménské hudby, arménských nápěvů, básní a originalitu arménské hudby jako takové. Komitas Vardapet je Jeden z nejvýznamnějších arménských skladatelů, také nazýván zakladatelem arménské klasické hudební tradice, velký intelektuál, umělec, učitel, sbormistr z přelomu 19. a 20.století.

1.1. Dětství a studentská léta

Komitas Vardapet, vlastním jménem Soghomon Soghomonian (dále jen Komitas), se narodil 26. září (10.října podle starého kalendáře)¹ ve městě Kütahya, v Osmanské říši², ve stejném roce 1869 jako významný arménský spisovatel a básník Hovhannes Thumanian³. Otec Komitase, Gevorg Soghomonian byl ševcem, a matka, Taguhi Hovannisian tkala koberce. Oba byli i talentovaní zpěváci, proto už od útlého dětství Komitas přicházel do styku s hudbou a sám i zpíval.⁴ V roce 1870 mu zemřela matka a o deset let později v orce 1880 i otec. Komitas osiřel ve věku jedenácti let. V letech 1876 - 1880 navštěvoval místní školy. Ve svých dopisech uvádí: „V roce 1876 jsem poprvé nastoupil do školy v Qjotahii a začal se vzdělávat. Druhým městem pro moje vzdělání bylo Brusa. Zůstal jsem tam přibližně rok. Vrátil jsem se kvůli pohřbu svého otce.“⁵

¹ Komitas. Komitas Museum-Institute [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

² V současné době Turecko (od 29.října 1923 v čele s Mustafou Qemalem Atatürkem jako prvním prezidentem Turecké republiky)

³ Hovhannes Thumanian pracoval spolu s Komitasem na libretu opery Anuš, která však zůstala nedokončená. Mimo to byli velmi dobrými přáteli.

⁴ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. Armenian sacred and folk music. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s.15.

⁵ BEQARJAN, C. Komitas, dopisy. Jerevan: státní nakladatelství, 2000, s. 18

Dne 15. září 1981 byl přijat jako sirotek do Echmiadzinského Gevorgianova kněžského semináře zřízeného katolikosem⁶ Gevorgem IV. Když jej v Echmiadzinu uvítali, Komitas pozdravil turecky, jelikož arménštinu jako řeč neovládal. Užívání arménštiny mimo sakrální zdi bylo zakázáno⁷ ne jen v provincii, z níž Komitas pocházel, jelikož tímto krokem chtěla vláda potvrdit občany jiných národností a kultur (Armény, Řeky, Asyřany). Tento fakt vyvolal rozpaky ze strany kněží, na což Komitas odpověděl svým krásným zpěvem v arménštině.⁸ Zaspíval na prosbu katolikose Gevorga IV. církevní píseň *Luys Zvart*, která jako by protkala světlem samotná slova i přes to, že Komitas nerozuměl ani slovu z textu zpívané písně.⁹ Komitas byl vybrán mezi dvaceti jinými sirotky.¹⁰ Měl nádherný hlas jako chlapec a v dospělosti se jeho hlas vyvinul do barevného barytonu. V tomto semináři studoval do roku 1893 a pod vedením Sahaka Amatouniho se naučil teorii a praxi arménského liturgického zpěvu.¹¹

1.2. Tvůrčí období

Když se naučil arménské notaci, začal sbírat a zapisovat si arménské národní písně rolníků z Araratského údolí. Bez znalosti evropské notace zharmonizoval tyto písně pro vystoupení sboru, který vytvořil ze studentů kněžského semináře.¹² Vznik jeho prvních sbírek národních melodií se datuje rokem 1891. V následujících letech byl jmenován sbormistrem v Echmiadzinské katedrále, tamtéž vyučoval a 11. září 1894 dle výslovného přání Jeho Svátosti Khrimian Hayrika byl deakon Soghomon

⁶ Katolikos je nejvyšší postavený kněz arménské apoštolské církve sídlící v Echmiadzinu. Stejně jako papež v katolické církvi.

⁷ KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001.s. 10

⁸ Komitas. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%81>

⁹ KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001.s. 24

¹⁰ Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

¹¹ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998.s.15.

¹² Ibid.

Soghomonian vysvěcen na celibátského kněze¹³ , kdy si změnil jméno na *Komitas*¹⁴ podle arménského skladatele *sharakan*¹⁵ , básníka a katolíkose ze sedmého století našeho letopočtu. Následující rok mu byl udělen duchovní vědecký titul *Vardapeta*.¹⁶

V roce 1885 byla publikována jeho písňová sbírka *Shar Aknay Zhoghovrdakan Erger* (Písňe z provincie Akn).¹⁷ Tato sbírka obsahovala několik druhů písní a melodií: svatební písňe, milostné písňe, ukolébavky a tance. Dále v letech 1885 - 1886 studoval principy harmonie u arménského skladatele Magara Yegmaliana v Tbilisi (tehdy Tiflis) v Grúzii, který studoval v Echmiadzinu a také v St. Petěrburgu u samotného Rímského-Korsakova.¹⁸ Ve studiu dále pokračoval v Berlíně, kde v roce 1888 vystudoval obor filozofie na univerzitě Friedricha Willheima (nyní Hamboldtova univerzita) a současně soukromou¹⁹ konzervatoř Richarda Schmidta. Na této škole se Komitas učil u významných muzikologů své doby, mezi nimiž byli Oskar Fleicher, Henrich Bellermann a Max Friedlander. Studoval mimo jiné evropskou hudební teorii, byzantský zpěv, lidovou hudbu, stejně jako hudbu zemí sousedících s Arménií, která je modální stejně jako arménská hudba. Začal zkoumat způsoby, jak zavést harmonie do monofonní hudby své vlasti, současně

¹³ Ibid.

¹⁴ Celým jménem *Komitas Akhceci* narozený v VI. století. Byl 26. katolíkosem všech Arménů v letech 615 - 628. Mimo jiné se zasadil o výstavbu několika chrámů, mezi něž patří významný chrám Hripsime. Více informací viz https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%81_%D0%90%D1%85%D1%86%D0%B5%D1%86%D0%B8

¹⁵ *Sharakan* je arménský duchovní, melismatický sborník zpěvů. Tyto zpěvy jsou zpívané jsou zpívané při liturgii.

¹⁶ *Vardapet* znamená volně přeloženo učitel. Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

¹⁷ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s. 16

¹⁸ KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001. s. 34

¹⁹ Jeho studia v Berlíně hradil Alexander Manthashov (1842 - 1911), ropný magnát, mecenáš a filantrop arménského původu (z Tbilisi, tehdy Tiflis) žijící a působící v Rusku.

zachycujíc výrazný arménský charakter.²⁰ Téhož roku se Komitas stal jedním ze zakládajících členů Mezinárodní hudební společnosti.²¹

Po návratu do Echmiadzinu se Komitas Vardapet věnoval hudebně-sociálním činnostem. Spolu se svými kolegy, Manoukem Abeghianem, Gareginem Lewonianem a Eduardem Ter-Minasianem pokračoval ve sběratelské práci, při čemž tato sbírka ve výsledku čítala skoro 1,200 písní.²² Komitas přepisoval arménské lidové a církevní písně, melodie, které podrobně studoval. Výsledky svých výzkumů prezentoval v článcích a formou lekcí. Své vědecké práce o arménské hudbě prezentoval mimo jiné v Paříži, Berlíně, Curichu, Ženevě, Benátkách, Alexandrii a Káhiře. Současně také koncertoval s echmiadzinským mužským sborem v Tbilisi, Baku, Káhiře atd.²³

Již v roce 1903 se objevil článek v arménském tisku, kritizující Komitase za jeho *světskou činnost*. Dne 28. července téhož roku vydání deníku *Nor Dar* (v překladu Nový věk) publikovalo editoriál a názvem *Zdržet se extrémů* (Refrain from extremes) namířeného proti Komitasovi. Na obranu skladatele napsal jeho již zmiňovaný kolega, Manouk Abeghian článek s názvem *Komitas Vardapet a jeho práce* (Komitas Vardapet and his work).²⁴

První jeho písňová sbírka byla vydána v Paříži roku 1907. Obsahovala úpravy arménských lidových písní pro mužský sbor. Společně s arménskou tradiční kompozicí prolínal svá díla i evropskými harmonickými principy. Právě období jeho

²⁰ ROSEHOPE, Cara. *How Komitas preserved Armenian folk music* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/komitas-the-armenian/6276580>

²¹ Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

²² KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s. 16

²³ Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

²⁴ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s. 17

pařížských let (1906 - 1909) bylo mimořádně plodné. Tam se potkal s Claudem Debussym, který mu řekl: „*Mohu udělat stejnou věc, mohu vzít lidové písně, lidové melodie, lidové stupnice, rytmus, předělat je a napsat hudební díla*“²⁶.

Založil sbor, v němž aktivně zpívali mimo jiné operní pěvci Armenak Shahmouradian, sestry Margarit²⁷ a Shoushanik Babaianovy. Po koncertech v Paříži se Komitasovi dostalo skvělých ohlasů v hudebním tisku jako je *Le Courien Musical*, *Le Monde Musical*, *L'Aurore* a dalších.²⁸

Komitas se v těchto letech soustředil na tématech lidové hudební tvorby, odkrýval pravý smysl obsahu lidových písní. Tímto se provinil vůči tehdejšími církevními tradicím a noremám. Tato jeho činnost (odhalování pravého smyslu lidových písní) vyvolala řadu negativních reakcí duchovních, a jak už to bývá zvykem - začaly se šířit různé pomluvy a drby. Proto byl v jejich řadách Komitas nazýván *člověkem světským*. Daný konflikt se do značné míry prohloubil a Komitas 5. září 1909 napsal dopis Jeho Svátosti katolikosovi Mattevosovi II. Konstantinopolskému (byl katolikosem v letech 1908 - 1910), v němž žádal o odstoupení z Bratrství, aby mohl v klidu tvořit. „*Žízním po ušlechtilé práci, ale jsem rušen. Toužím utéct - zavřít si uši, abych neslyšel, zavřít oči, abych neviděl, zavěsit nohy, abych nebyl v pokušení (...). Nemohu tak učinit.*“²⁹ Svůj dopis ukončil žádostí o jmenování opatem v Sevanu.³⁰ Nicméně jeho prosba nebyla vyslyšena a Komitasovi nezbývalo než pro vlastní klid a pro lepší tvůrčí atmosféru opustit Echmiadzin.³¹

²⁶ Přeloženo z angličtiny. „*I can do the same thing, I can take folk songs, folk melodies, folk scales, rhythms, and twist them around, and write pieces.*“ ROSEHOPE, Cara. *How Komitas preserved Armenian folk music* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/komitas-the-armenian/6276580>

²⁷ Margarit Babaian se stala dobrou přítelkyní Komitase. Komitas jí hodně vyprávěl o svém dětství. Díky tomu lze s největší pravděpodobností předpokládat, že svědectví o životě Komitase nejsou relevantní.

²⁸ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s. 18

²⁹ „*I am thirst of noble work and I am being disturbed. I desire to escape-to close my ears in order not hear, to close my eyes in order not to see, tie up my legs in order not to be tempted ... I cannot do so.*“ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Биография Комитаса. *Виртуальный музей Комитаса* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.komitas.am/rus/brief.htm>

Na podzim roku 1910 se tedy Komitas přestěhoval do Konstantinopole (nyní Istanbul). Očekával zde lepší podmínky pro svoji činnost. Myslel si, že jej lépe pochopí, a že se bude moci věnovat uskutečňování svých plánů, mezi něž patřilo založení první národní vysoké hudební školy, která měla být klíčovou pro hudební budoucnost jeho národa. V Konstantinopoli Komitas založil sbor s názvem Gusan podle středověkých arménských pěvců (obdoba trubadúrů a truvérů v Evropě). Tento sbor měl přes tři sta členů a často koncertoval v různých evropských městech a v městech Blízkého východu. Současně skladatel pokračoval ve své výzkumné práci, v pedagogické činnosti, v publikaci článků a ve výstupech na mezinárodních konferencích.³²

O pár let později, byly v Lipsku vydány jeho *Rolnické písně*, které obsahovaly jak vokální tak sborové úpravy arménských lidových písní. V roce 1912 dokončil své významné dílo *Patarak*³³ (Božská liturgie) pro mužský sbor.³⁴

Naposledy v životě Komitas navštívil Echmiadzin v roce 1913, kde pobýval po dobu dvou měsíců. Jeho Svátostí Gevorgem V. Soureniantsem (ve funkci v letech 1911 - 1930) byl přivítán velmi chladně. Komitas za dva měsíce v Echmiadzinu nahrál kolem šedesátí písní a často navštěvoval svého žáka, skladatele Spiridona Melikyana.

V roce 1914 se Komitas zúčastnil V. konference Mezinárodní hudební společnosti, na níž vystoupil celkem se třemi lekcemi - *Arménská lidová hudba*, *Arménské sakrální zpěvy*, *Arménská notace*. Opět se tam setkal s ohromně pozitivními ohlasy, avšak po návratu do Konstantinopole byl Komitas zkritizován a nařčen v „*degradaci a bagatelizaci sakrálních písní, určených výhradně pro svatyni Boží, které jsou prostřednictvím nahrávek prezentovány na nevhodných pro to místech*“³⁵. Komitas se proti tomuto obvinění ohradil v rozhovoru s názvem *Triumfy arménské hudby pro denník Azatamart* (v překladu *Svobodný člověk*).³⁶

³² Ibid.

³³ Jedna z nejlepších verzí dostupná na YouTube:
https://www.youtube.com/watch?v=XtPfe6mHA_s

³⁴ Биография Комитаса. *Виртуальный музей Комитаса* [online]. [cit. 2017-04-29].
Dostupné z: <http://www.komitas.am/rus/brief.htm>

³⁵ „... *degrading and flouting the sacred songs intended for the holy temple of God, which though the availability of records are being preformed in inappropriate places.*“ KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. s. 18

³⁶ Ibid.

1.3. Genocida a její dopad na Komitase

Pro lepší porozumění chování v posledních dekadách života Komitase Vardapeta, jeho tvorbu, je nutné vysvětlit události následujících let. Krátce vylíčím události předcházející genocidě Arménů páchanou v Osmanské říši a souvislost samotné genocidy s Komitasem.

Arméni obývali v té době převážně území nynějšího východního Turecka a území dnešní Arménie. První národ, který přijal křesťanství (arménská apoštolská církev) za své oficiální náboženství v roce 301 n.l., mající hluboké historické kořeny a bohatou kulturu, byl po celou dobu své historie pronásledován nepřátelskými kmeny a následně muslimskými sousedy, kteří toužili po vyhlazení arménského národa a zachvácení jeho území. Země západní Arménie byly napadeny tureckými kočovnými kmeny a zachváceny až v 11.století n.l. Již od té doby začala velká rivalita mezi těmito národy.

Mezi Armény bylo nemálo významných činitelů, zástupců zastávajících vysoké pozice, podnikatelů, umělců, řemeslníků, obchodníků a intelektuálů, mezi něž patřil i Komitas, na které bylo často nahlíženo s trochou nenávisti a záští ne jen ze strany turecké vládnoucí elity. Tyto faktory byly využity vládnoucími elitami pro prosazení svých politických zájmů a dosažení stanovených cílů. Zapříčinily tragické události konce 19.století začátku 20.století, které však vyvrcholily za doby 1.světové války. Turečtí vůdci tehdy zneužili chaotické situace v průběhu války k tomu, aby uskutečnili svou vizi. Cíl, pro jehož uskutečnění se snažili o vyhlazení křesťanského obyvatelstva, především arménského původu. Tímto cílem byl tzv. *Panturkismus*. K beztak geograficky i demograficky nemalé říši by po splnění daného cíle došlo ke sjednocení a připojení k Turecku Krymského poloostrova, severního Íránu (oblast Tabriz), Ázerbajdžánu, Uzbekistánu, Turkmenistánu.³⁷

Největší překážku viděli v existenci národnostních menšin jiného náboženského vyznání, kterými byli Arméni, Řekové a Asyřané. Hlavním mottem Turků bylo, že jsou panujícím národem. Karel Hansa, český cestovatel a očitý svědek genocidy v Osmanské říši, píše ve své knize *Hrůzy východu*, že řídíce se touto zásadou, vládli národům ujařmeným, zbavujíce křesťanské ráje nejdříve jejich předáků a šlechty rodové. „*Tak učiněno mezi Armeny, kteří od dob nadvlády turecké zbaveni svých vůdců, nemohli vzchopiti se více a byli postupně bezohledně ujařmováni. Národ pronásledován uzavíráním škol, znemožňováním církevních obřadů, týrán stálým*

³⁷ Panturkismus je politické hnutí usilující o zachování turecké říše a sjednocení všech turkistických národů. Zformovalo se v polovině 19. století jako opozice vůči expanzi Ruské říše. Viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Panturkismus>

zvyšováním a libovolným vybíráním daní, které vymáhali způsobem nejsurovějším."³⁸

Je obtížné přesně časově vymezit páchanou genocidu Arménů v Osmanské říši, jelikož se její obyvatelé pravidelně, a dosti často podrobovali takovýmto událostem, menším masakrům v průběhu turecké nadvlády. Avšak většina pramenů a svědectví o genocidě uvádí rozmezí let 1915-1923, tudíž od nástupu k moci Mladoturků (1908) přes 1.světovou válku až do vzniku Turecké republiky pod vládou Mustafy Kemala Atatürka, prvního prezidenta Turecké republiky.³⁹ Vstup Turecka do 1.světové války na straně Německa mu dovolilo podniknout kroky k uskutečnění plánů Mladoturků ohledně vytvoření panturského státu. Jedním z cílů vytvoření tohoto státu bylo vykořenění křesťanského obyvatelstva. V důsledku čehož se začínají realizovat naplánované postupy mladoturecké vlády.⁴⁰

Největší pomoc v tak kritické situaci poskytovala organizace Červený kříž, nadační fondy vzniklé v důsledku této tragické události na pomoc arménským uprchlíkům⁴¹. Mnoho křesťanů bylo nuceno konvertovat na islám, změnit si jméno a příjmení, aby si tak zachránili život. Byl to přímo vládní rozkaz.⁴² Avšak obětí bylo mnohonásobně více než těch, kteří se nějakým způsobem zachránili.⁴³

Arménská genocida z roku 1915 tragicky přerušila Komitasův tvůrčí život. Komitas Vardapet byl zatčen spolu s dalšími intelektuály 11.dubna 1915 a podroben tzv. pochodům smrti v pouštích. Vše, čeho byl očitým svědkem na něm zanechalo neodstranitelnou stopu, vzpomínky a duševní rány. Z estetického hlediska si dovoluji vynechat podrobnosti událostí, kterých byl Komitas po dobu pochodu svědkem.

Díky americkému velvyslanci, Henrymu Morgenthauovi (ve funkci v letech 1913 - 1916), který žádal osvobození Komitase, byla tomuto umělci, duchovnímu a

³⁸ HANSA, Karel. *Hrůzy východu: (se 60 původními fotografiemi)*. Praha: s.n. 2006. s.33

³⁹ Dne 29.října 1923 prohlásilo národní shromáždění Turecko republikou a Mustafu Kemala zvolilo prvním prezidentem. Jednalo se o první republikánskou formu vlády v islámském světě. PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. Praha: Libri. 2006. *Stručná historie států*. s. 76

⁴⁰ POKRUPOVÁ, Michaela. Arménská genocida. In: *Válka* [online]. 2004 [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10675-Armenska-genocida>

⁴¹ Karel Hansa založil při Československém Červeném kříži „Hansův fond pro arménské sirotky“

⁴² Vládní rozkaz na vyhubení arménského národa – Ajvazjan A. <http://genocide.ru/lib/ayvazyan/consequences.htm>

⁴³ Dle statistik otištěných v knize *Hrůzy východu*, HANSA, K. (1923), 82-85

jednoduše člověku udělena milost.⁴⁴ Komitas se vrátil do Konstantinopole už zcela jiným člověkem. Ztratil životní rovnováhu, a po hospitalizaci v ústavu pro duševně choré v Konstantinopoli v roce 1916 již nikdy nekomponoval. Tento člověk, jeho duch byl stísněn, utlumen. Neměl již smysl tvořit, smrt mnohých členů jeho „rodiny“ (míněno ve smyslu Arménů v době genocidy) v něm uhasila plámeň tvůrčího ducha a celkovou potřebu tvořit, naději.⁴⁵ Zmrazil se v čase. Takový osud potkal mnohé lidi, kteří přežili genocidu, ať už se jedná o umělce či nikoliv. Jeho duševní stav se zhoršil i z důvodu útraty většiny svého díla, které bylo Turky zničeno a nemalá část se ztratila. Nejednalo se pouze o hudební díla, ale i o jeho vědecké spisy a bádání.

Komitas odešel do světa, kde již neexistovala mučící bolest, strach ze ztráty blízkých lidí. Jeho diagnózou byla psychóza. Rita Soulahian ve své odborné práci, monografii pod názvem *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon* uvádí, že si Komitas v letech duševní nemoci představoval svůj nenaplněný sen - manželku, děti, k nimž promlouval.⁴⁶

Komitas strávil zbylých 16 let svého života, (1919 - 1935), v léčebnách Ville-Évrard a Villejuif v Paříži. Tam také 22. října 1935 zemřel ve věku 66 let. Jeho pozůstatky byly o rok později převezeny do Jerevanu (hlavní město Arménie) do panteonu arménských významných protagonistů, který nese jméno Komitase.⁴⁷

⁴⁴ Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

⁴⁵ KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001.s. 213

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Komitas. *Komitas Museum-Institute* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

1.4. Ohlasy na tvorbu Komitase Vardapeta

Svoje dojmy z koncertu v Paříži roku 1905 napsal i slavný francouzský muzikolog L. Laloy: *"Nikdo mě nemůže obvinít z toho, když řeknu, že tento koncert byl státním převratem a jeho úspěch nás ohromil. Hudba byla bohatá na množství živých rytmů a flexibilní, jako když teče chladný, čistý, šumivý proud od hlubin srdce. V ní svítí slunce, ne horkým sluncem Arábie a Persie, ale spíše nebeský zlatý žár, teplo, které pohladí vrcholy zasněžených hor, zelené lesy, šumění potoků. Neocenitelný poklad čistoty, který ani Turci nebyli schopni najít a odnést tento poklad, přišel k nám v podobě krásné písně, nedotknutelné, jako voňavé krásné květiny."*⁴⁸

Také C. Debussy po jednom z Komitasových sborových koncertů poznamenal: *„Kdyby Komitas složil jen jednu píseň, Antouni, byl by i před to uznáván jako velký umělec“*.⁴⁹

⁴⁸ BADIKJAN, CH. G. *Komitas*. Jerevan: státní nakladatelství, 2002 s. 146

⁴⁹ ROSEHOPE, Cara. *How Komitas preserved Armenian folk music* [online]. [cit. 2017-04-]

Dostupné z:

<http://www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/komitas-the-armenian/6276580>

2. Komitasovy písně

V této kapitole dochází k vysvětlení obsahu textů mnou vybraných Komitasových písní, které jsem si vybrala tak, aby byly zastoupeny charakterově různé písně.

Na vybraných písních Komitase vysvětlíme jejich zvláštnosti a zajímavosti.

V následující podkapitole objasníme princip interpretace národní písně, jelikož s tím budeme pracovat v dalších částech této práce.

V písni se tedy jedná především o interpretační stránku, charakter jakým dokáže interpret zaujmout posluchače.

2.1. Kompoziční princip Komitase

Komitas věnoval značnou část svého života studiu středověké arménské chrámové hudby, která byla psána tzv. *Khaz* -em⁵⁰, což v doslovném překladu z arménštiny *khaz* znamená zářez, viz obrázek č. 2. Tento systém notace používali raní folklóristé.

Této notaci již v 19. století nikdo nerozmněl, byl zapomenut princip jejího čtení. Komitas však cítil, že hudba v izolovaných arménských vesnicích mu může posloužit klíčem k jejich znovuobjevení a porozumnění. Ve svých publikovaných statích konstatoval, že jeho cílem bylo vyfiltrovat vlivy jiné hudby Blízkého východu a vrátit se k autentičnosti arménské hudby dle jeho cítění a chápání.⁵¹

Na tomto obrázku je popis ke každému znaku khaz - u v arménštině.⁵²

∩	Շեշտ	∩	Վերնախաղ
∩	Բույթ	∩	Ներքնախաղ
✓	Փուշ	∩	Քարքաշ
✓	Ջարկ	∩	Քենկորն
○	Սուղ	∩	Էկորն
~	Երկար	∩	Մենկորն
) /	Թուր կամ սուր	∩	Փաթույթ
∩	Պարույկ	∩	Կիսափաթույթ
∩	Ոլորակ կամ ծունկ	∩	Հուհայ
∩	Կրկնոլորակ կամ ծնկնեթ	∩	Լեթկ
∩	Խունճ	∩	Ձակորն
∩	Թաշտ	∩	Խոսրովային
		∩	Թազավորա

⁵⁰ *Khaz* je arménská středověká notace. V Evropě se ve středověku používaly neумы.

⁵¹ ROSEHOPE, Cara. *How Komitas preserved Armenian folk music* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/radionational/programs/earshot/komitas-the-armenian/6276580>

⁵² *Armenian Symbols | Eternity, Mt. Ararat, those from Ancient Armenia: Геноцид армян* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://armeniagogo.com/armenian-symbols/>

Komitas se snažil zachytit melodie lidových písní, které slyšel na svých cílených cestách jak skrz arménské provincie Osmanské říše. Ta účelem zachytit co nejpřesněji osobité arménské mody, rytmus a akcenty používal Limondjianův⁵³ systém.

Žák Komitase Spiridon Melikyan, muzikolog, který studoval v Berlíně v letech 1904 - 1908 u stejných profesorů jako Komitas, přepsal jeho úpravy národních melodií z notačního systému Linodjiana do evropského notačního systému. Tímto krokem připravil písně k publikaci v roce 1931.⁵⁴

Za období studia v Echmiadzinu složil Komitas mimo jiné *Azgayin orhnerg* (Národní hymnus) a *Gyughi zham* (Vesnický kostel), obojí pro sbor. Tato díla nelze srovnávat s těmi, která složil za léta studií v Berlíně. Mezi ně patří romance a sborové kusy psané na texty německých básníků. Například žalm *Ad gets Babelatsuts* (U řeky babylonské) a kus pro sbor *Mayreni lezu* (Mateřský jazyk, nebo Mateřština). Jeho pokusy o harmonizaci liturgií pochází také z tohoto období.

Pro čtyřčlenný sbor Komitas složil dílo *Nor garoun* (Nové jaro) na text Otta Rognetta, který přeložil do arménštiny, dále *Du harcnoum es* (Ty se ptáš) na text Joanny Ambrosiosové a *Nocturne* na text Goetheho, který přepsal do ruštiny.⁵⁵

Komitasova vlastní skladatelská tvorba nečítá mnoho děl, avšak i to málo, co se dochovalo je velmi cenné a obohacující ne jen pro arménskou kulturu.

2.2. Interpretace národních písní

Je zajímavé a také důležité objasnit zvláštnosti, kterými se liší lidová píseň od písně umělé. Pro interpretaci lidové písně je dle mého názoru zapotřebí více dovedností, než je tomu tak při interpretaci písně umělé, která je jasně popsána, textově srozumitelná a vyžaduje především technické schopnosti interpreta.

V celém vývoji vokální skladby se poměr slova a hudby proměňuje a vede se mezi nimi zápas o prvenství. V každém období dějin vokální tvorby můžeme vyzvednout význam slova jako tvůrčího principu. To se týká ovšem i obsahu slova, jeho básnického nebo dramatického námětu, to se týká realistické náplně umění a jeho

⁵³ Počátkem 19. století hudební teoretik Hambartsum Limondjian (1768 - 1839) přebíral některé symboly z *Khaz*-u a přenesl je do diatonické stupnice, čímž zjednodušil zápis melodie.

⁵⁴ DAVIDJANS, Brigitta. *IDENTITY CONSTRUCTION IN ARMENIAN MUSIC ON THE EXAMPLE OF EARLY FOLKLORE MOVEMENT* [online]. [cit. 2017-04-30]. s. 185, 186. Dostupné z: <https://www.folklore.ee/folklore/vol62/davidjants.pdf>

⁵⁵ *Авторские произведения Комитаса. Виртуальный музей Комитаса* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.komitas.am/rus/original.htm>

účinku na člověka, nejobecnějšího životního úkolu umění. Umění zpěvu má z celé hudební tvorby nejužší vztah k člověku.⁵⁶

Jelena Holečková-Dolanská uvádí následující o samotné interpretaci ne jen písní lidových: „*Jak u lidové písně, tak v díle zpěvoherním a tak i v díle komorní tvorby pěvecké, vytríbí se časem představa o vysoké, náležité úrovni, o správnosti provedení. K stanovení a vyřešení správnosti slova zpěvem pronášeného, k pochopení hudební deklamace slova musí dojít pěvec během svého studia a ve svých pokusech interpretačních, dochází však k němu také poslechem, porovnáváním a úsudkem*“⁵⁷. S tímto tvrzením nemohu nesouhlasit, jelikož interpret hledá různé možnosti způsobu vyjádření po celou dobu zpívání jakéhokoliv díla. Zejména v národní písni jde dle mého názoru o zkušenost interpreta, jeho náтуру, znalost doslovného překladu a obsahu textu písně, a neméně závažným faktorem při interpretaci je znalost historie toho či onoho národa, jehož píseň zpěvák interpretuje. Mé tvrzení se nám potvrdí v podkapitole, v níž podrobíme analýze mimo jiné Komitasovu významnou píseň *Krunk*.

Dle J. Holečkové-Dolanské je vokální skladba deklamačně dobrá tehdy, když vyhovuje přirozené zákonitosti přízvuků a délek ve spisovném jazyce. V lidové písni umělecky krásné se vyskytuje mnoho deklamačních výchylek, které nelze považovat za nepřirozené a jazykově vadné, jestliže vyhovují prostému citu hudebníka a muzikálního člověka. Měřítka je v tomto citu, estetickém vkusu a zdravém chápání volnosti uměleckého projevu. Na deklamační výchylky taktéž narazíme v podkapitole analýzy písně *Krunk*, kde je budeme identifikovat.

Muzikálně citlivý pěvec pojímá a tlumočí notový zápis tvůrčím způsobem. Právě u lidové písně nemusí být členění rytmické a zvláště postavení taktové čáry v původním znění přesně takové, jako je v tom neb onom zápise. U lidových písní zřetelně poznáváme, zpívá-li ji zpěvák rozený v kraji, umí-li dokonale jeho nářečí, jeho jazyk, pokud danou řeč my sami ovládáme. V opačném případě může lehce dojít k omylu identifikace správnosti deklamace a hudebního cítění při poslechu několika různých interpretů. Podle jazyka je rytmické dělení správné nebo ne; se všemi podrobnostmi a charakteristickými znaky jazyka je nutno píseň tlumočit zpěvem nebo zachytit zápisem, má-li být zachována její původní povaha a náplň, o což se Komitas velmi snažil. Komitasovy písně se zpívají i jinde než v Arménii, jelikož za hranicemi Arménie, po celém světě žijí relativně rozsáhlé arménské

⁵⁶ HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ, J. *O deklamaci zpívaného slova. Živá hudba VII.* 1980. s. 318.

⁵⁷ Ibid. S.318.

diaspory⁵⁸ zachovávající svoji kulturu a tradice především prostřednictvím národní hudby, v níž zásadní a neocenitelnou roli sehrál právě Komitas, jehož díla se doposud různými způsoby upravují a interpretují. Jazykové odstíny se mění, mění se pojetí rytmické, notový záznam píseň různě upravuje, z notového záznamu je dále různým způsobem čtena a proměňována. Nejde jen o proměny rytmické; ty svědčí o tom, zda zapisovatel správně pochopil charakter písně a dovedl muzikálně zachytit a vyznačit vše, co slyšel, zda si zpěvák může podle zápisu správně představit originál. Ve zpěvu jde o vazbu, hudební větu a její shodu s větou mluvenou, jde také o živé slovo i s jeho obsahem a náladou (vokály, jejich zabarvení a odstíny, artikulaci, účín souhlásek).⁵⁹

Texty arménských písní jsou plné alegorie, hlubokých filozofických myšlenek, jak bylo výše prokázáno. Právě to myslel Komitas Vardapet, když říkal, že by se mělo před úpravami vydáním těchto písní dokonale seznámit s textem, historií, hudebními tradicemi. Jedině tak člověk porozumí pravé podstatě arménských lidových písní.

2.3. Konkrétní příklady

Komitas se o své vykonávané práci vyjádřil následovně: „*Jsem přesvědčen, že před upravováním arménských lidových písní by měl člověk prohloubit své znalosti historických a každodenních podmínkách existence svého národa; měl by rozluštit hudební strukturu, podstatu a styl, význam slov, a měl by si být vědom jedinečných kvalit našich lidových veršů, stylu lidového zpěvu a mnoha dalších faktů. Až poté může člověk zahájit úpravu a publikaci písní, v opačném případě dojde k chybám a nedostatkům.*“⁶⁰

Tato slova skvěle vystihla jeho vlastní práci, tvůrčí proces a zkušenosti uplatňované při úpravách lidových písní.

⁵⁸ *Армянская диаспора – от США до Эфиопии* [online]. 2015 [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://www.svoboda.org/a/armenia-society/26963341.html>

⁵⁹ Holečková - Dolanská, J. *O deklamaci zpívaného slova*, s.318

⁶⁰ "I strongly believe that before setting to remake Armenian folk songs, one should deepen his knowledge of the historical and day-to-day living conditions of his people; one should decipher the musical structure, essence and style, the meanings of the words, and be aware of the unique qualities of our folk verses, style of folk singing and many other facts. Only then can one launch a treatment and publication of the songs; otherwise there will be flaws and shortcomings". *Virtual Museum of Komitas. Komitas' solo arrangements* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.komitas.am/eng/solo.htm>

Mezi jeho díla patří i několik preliček plných originálního souznění, rytmu a krásy. Charakterní je píseň *Antouni* (Člověk bez domova, Bezdomovec). Ohledně pravosti této písně se vedou spekulace a spory. Někteří odborníci se domnívají, že se nejedná o původní Komitasovo dílo, jiní zas tvrdí, že jej složil Komitas. Nicméně se jedná o strukturně zajímavou píseň, díky šíři její melodie, tonalitě, dle mého názoru, a dalším expresivním aspektům překračující hranice Komitasových upravovaných písní. Dlouhé tóny na konci každé strofy, výrazné pauzy ukazují Komitasovu hudbu, jeho cit a emocionální drama, které se odehrává v textu. Tato píseň končí recitativní větou, dovětkem, který se výrazně liší od zbytku.

Lidová tvorba Komitase je zastoupena v několika žánrech. Z lyrických písní, jako je *Qeler-tsolel*, *Qele-qele*, *Chinar es*, *Kuzhn ara* se budeme podrobně věnovat písni *Qele-qele*.

Tato píseň je zajímavá svojí kontrastní výstavbou a dynamičností. V podstatě se jedná o dvě národy - jedna je rázná, mužská; druhá křehčí, ženská. Jedná se o zamilovaného muže obdivujícího krásu své lásky, kterou nazývá křepekou.

Překlad písně

1. Pojd', pojd', zemřel bych pro tvá ústa.

Zemřel bch pro tvůj obdivuhodný um.

Milovaná křepelko, poraněná křepelko,

černá křepelko, drahá křepelko.

2. Pojd' pojd', zemřel bych pro tvůj zjev,

Zemřu pro velikost tvého javoru

Milovaná křepelko, poraněná křepelko,

černá křepelko, drahá křepelko.

3. Pojd', pojd', zemřel bych pro tvá ústa,

Zemřel bych pro tvou jasně planoucí lásku.

Milovaná křepelko, poraněná křepelko,
černá křepelko, drahá křepelko.

Další píseň, kterou rozebírám je *Garoun a* (Je jaro), v níž je zjevný smutek. Text písně pojednává o dívce, jež opustil její milý zrovna v rozkvětu jejích citů. Velmi citlivě v ní Komitas zachytil charakter, vzlykání a truchlivost. Tato píseň je typickým příkladem tvůrčího ducha Komitase, který dokázal vytvářet i upravovat tragické písně s vysokou uměleckou hodnotou.

Překlad písně

1. Je jaro, nasněžilo.

Vaj le, le, vay le, le, vay, le le le (jedná se o vyjádření smutku, vzlyku citoslovci)

2. Můj miláček vůči mně zchladl.

Ach, ať uschne, ó, ty, lásko, jazyk špatného (nebo zlého) člověka.

Třetí píseň, kterou rozebírám je píseň *Krunk* (v překladu Jeřáb). Tato píseň spadá do kategorie písní poustníka, bezdomovce, žízničího návratu domů, do své vlasti. *Krunk*, tedy jeřáb, je symbolem poutníka, který sde chce navrátit dorodných krajů a vybudovat hnízdo (usadit se).

Překlad písně

1. Jeřábe, odkud letíš, stýská se mi po tvém hlasu, (křiku)

Jeřábe z naší země, nemáš-li zprávu.

2. Nechvátej, dohoníš svoje hejno,
Jeřábe z naší země, nemáš-li zprávu.

3. Nechal jsem tam svůj majetek a sad,
Ještě pořád se trápím, má duše trýzní.

4. Jeřábe, zůstaň na okamžik, tvůj hlas (tvé zvuky, křik) je mé duši milý,
Jeřábe z naší země, nemáš-li zprávu.

5. Podzim se přiblížil, odletíš,
Shromáždil jsi hejno tisíců,

6. Nedal jsi mi odpověď, odletěls,

Jeřábe z naší země, jdi, oddal se (leť pryč).

Při interpretaci této písně se zpívá první a poslední sloka. Je to tradiční způsob interpretace, jelikož právě první a poslední sloka jsou kontrastní významově, tudíž v takto zkrácené podobě vyzní veškerý smysl písně při dobré interpretaci. Zrovna u této písně záleží na znalosti doslovného překladu a smysluplně, historie arménského národa. To vše umocňuje dojem a mění vnímání *Krunku* posluchači.

Jelikož je text písně psán jinou formou arménštiny, než je dnes běžné, troufám si tvrdit, že ne všichni Arméni ovládající současnou východní arménštinu doslovně rozumí textu Komitasových písní. Avšak cítění tragédie a smutku v této písni, stejně jako v té předchozí, máme všichni stejné.

3. Vlastní průzkumu k interpretaci písně Krunk

U písně *Krunk* jsem formou průzkumu sledovala její emocionální dopad, estetický dopad na respondenty a jejich rozlišovací schopnosti.

Šest respondentů - tři lajci a tři studentky operního zpěvu (dále označováni jako skupinky Lajk a Opera), si mělo poslechnout tři různé interpretace této písně v libovolném pořadí. Nevěděli, která operní pěvkyně zpívá konkrétní verzi, jelikož nahrávky byly jen číslované. Jména pěvkyní byla uvedena jen jako doplňující informace v předloženém dotazníku. Respondenti nebyli obeznámeni s žádnou z okolností té či oné nahrávky; neznali překlad písně ani její smysl.

Jednu verzi zpívala Sona Ghazarian, operní pěvkyně arménského původu, narozená v Libanonu a působící ve Vídni. Tato nahrávka je z live koncertu v Moskvě. Pěvkyně se sama doprovází a její výslovnost *Krunk* zní Grung, jelikož vyslovuje způsobem západní arménštiny.

Další verzi zpívala Monserat Caballé, doprovázená orchestrem u příležitosti své návštěvy Karabaghu (arménsky Arcakh) před několika lety. Mimo jiné tak uctila památku genocidy. Jelikož už v té době byla v letech, její hlas zní na nahrávce velmi rovyknaně - široká tremola a nevhodné nádechy z hlediska jazykové vazby jsou zřetelné.

Jinou verzi zpívala Lousine Zakarian, operní pěvkyně arménského původu narozená v Tbilisi, která působila v Arménii po zbytek svého života. Tato nahrávka je studijní, tudíž zvukovou kvalitou mezi všemi vynikala.

Respondenti poslouchali nahrávky v následujícím pořadí:

Nahrávka č. 1 - Lusine Zakarian

Nahrávka č. 2 - Monserat Caballé

Nahrávka č. 3 - Sona Ghazarian

Respondenti odpovídali na celkem pět otázek:

1. O čem si myslíte, že píseň je?
2. Popište svůj prožitek - pocity z každé verze.
3. Která z verzí působí nejvíce autenticky?
4. Kterou z verzí zpívá pěvkyně jiného původu než arménského?

5. Která z verzí má větší emocionální výraz a tudíž i dopad na posluchače? Proč?

Výsledky dle odpovědí respondentů:

V první odpovědi se většina respondentů sešla v názoru, že se jedná o smutek, stesť a bolest. Zajímavé je, že skupinka Opera odpověděla ne jen tragickým dojemem, uvedla ještě naději a lásku.

Na druhý požadavek se odpovědi respondentů v některých verzích rozcházely. Skupinka Lajk uvedla hluboký prožitek z první verze stejně jako skupinka Opera. Zdůraznili krásnou práci s dynamikou, vyváženost a hlasové kvality pěvkyně. Druhá verze se také potkala s pozitivním ohlasem, nicméně jeden respondent ze skupinky Lajk uvedl menší intenzitu emocí a citlivosti pěvkyně. O třetí verzi se obě skupinky vyjádřily vesměs negativně. Verzi charakterizovali jako rozpačitou, s menším prožitkem a s větším zaměřením na techniku zpěvu. Jen jeden respondent ze skupinky Lajk vyzdvihl největší intenzitu emocionality této verze.

Třetí otázka byla jednou z nejtěžších, jelikož respondenti nebyli obeznámeni s kontextem písně, jejím autorem, původem písně. Ve skupince Opera se většina shodla na verzi číslo 1, jedna respondentka označila verzi číslo 3. Avšak ve skupince Lajk k žádné shodě názorů nedošlo, zde všichni tři respondenti odpověděli odlišnými čísly nahrávek.

Zajímavé jsou odpovědi na čtvrtou otázku, v níž se pozoruhodným způsobem vyjádřily obě skupinky. Skupinka Lajk jednoznačně vybrala verzi číslo. 2, která Opera se většinově shodla na verzi č. 3, a jedna z respondentek odpověděla č. 1. Tudíž nikdo ze skupinky Opera neodpověděl správně.

Na pátou otázku . Nicméně se obě skupinky většinově shodly na verzích číslo 1 a číslo 2. Ve skupince Opera se vyskytly jen verze č. 1 a č. 2. Respondentky zdůraznily dynamickou výstavbu a naléhavost obou verzí. Skupinka Lajk se neshodla na žádné společné verzi ve svých odpovědích.

Shrnutí:

Neznalost obsahu písničky Krunk nijak nepřekáží vnitřnímu prožitkům posluchačů, ba naopak jim dává možnost volného cítění a vnímání písničky. Nicméně všichni pocítili stejné - smutek, stesk, díky Komitasovým kompozičním dovednostem, znalostem a citu. Všechny tři verze, tři pěvkyně do toho daly sebe, své prožitky, vlastní cítění. Avšak nahrávka Lousine Zakarian se nejvíce blíží originální verzi nahrané Komitasem Vardapetem v roce 1912. Komitas nebyl kouzelníkem, ale jeho hudba měla léčivé účinky na psychická traumata arménského národa. Tato síla je mocná i v dnešní době.

Komitas bývá srovnáván s B. Bartókem, jelikož stejně jako on i Komitas dal svému národu hlas národního ducha. Díky Komitasovi a jeho tvorbě se mohli Arméni alespoň částečně osvobodit od trápení a nespravedlnosti, kterými v historii procházeli.⁶¹

⁶¹ KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001.s. 214

Závěr

Díky relativně podrobné analýze života a vybraných písní Komitase Vardapeta, můžeme konstatovat, že se jednalo o mimořádného člověka, který svým dílem obohatil arménskou kulturu, znovuobjevil její tradiční hudební prvky, lidovou poezii.

Léta strávená v Echmiadzinu jej poznamenala pozitivně, jelikož se do jeho písňové tvorby prolínaly i církevní mody, smýšlení skromného člověka a vytříbený vkus a skvělé vzdělání, kterého dosáhl jak v Echmiadzinu, v Tbilisi tak i v Berlíně.

Jeho díla byla poznamenána evropskou hudbou, což obohatilo arménskou hudbu, předtím izolovanou převážně turckou a perskou hudbou, melismaty a způsobem zpěvu.

Komitasovy písně jsou živým důkazem jeho vkusu, citění arménské melodie, dokonalé znalosti jazyka, jeho pravidel a krásy. Vrátil svému národu naději.

Zbláznil se po prožité genocidě a již více nekomponoval. Tou dobou se ztratila značná část jeho skladeb a díla, která poté už nebyla nikdy nalezena.

V analýze písně Krunk jsme přišli k závěru, že nezáleží na národnosti a znalosti arménského jazyka a arménské kultury posluchčem. Všichni cítíme a vnímáme tuto píseň podobně, ne-li stejně, což je obdivuhodné a krásné.

Seznam literatury

BEQARJAN, C. Komitas, dopisy. Jerevan: státní nakladatelství, 2000

HANSA, Karel. *Hrůzy východu: (se 60 původními fotografiemi)*. Praha: s.n. 2006. ISBN 80-239-8157-9.

DAVIDJANS, Brigitta. *IDENTITY CONSTRUCTION IN ARMENIAN MUSIC ON THE EXAMPLE OF EARLY FOLKLORE MOVEMENT* [online]. [cit. 2017-04-30]. Dostupné z: <https://www.folklore.ee/folklore/vol62/davidjants.pdf>

HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ, J. *O deklamaci zpívaného slova. Živá hudba VII. 1980.*

KOMITAS, Edward. GULBEKIAN a Vrej NERSESSIAN. *Armenian sacred and folk music*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1998. ISBN 0700706372.

KUYUMJIAN, Rita Soulahian. *Archaeology of madness: Komitas, portrait of an Armenian icon*. 2nd ed. Reading, England: Taderon Press, 2001. ISBN 1-903656-10-9.

PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. Praha: Libri. 2006. Stručná historie států. ISBN 80-7277-323-2.

Komitas. Komitas Museum-Institute [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://komitasmuseum.am/en/about-komitas/%d5%af%d5%a5%d5%b6%d5%bd%d5%a1%d5%a3%d6%80%d5%b8%d6%82%d5%a9%d5%b5%d5%b8%d6%82%d5%b6/>

Komitas. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%81>

Биография Комитаса. *Виртуальный музей Комитаса* [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.komitas.am/rus/brief.htm>

POKRUPOVÁ, Michaela. Arménská genocida. In: *Válka* [online]. 2004 [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10675-Armenska-genocida>

Ajvazjan A. <http://genocide.ru/lib/ayvazyjan/consequences.htm>

Armenian Symbols | Eternity, Mt. Ararat, those from Ancient Armenia: Геноцид армян [online]. [cit. 2017-04-29]. Dostupné z: <https://armeniagogo.com/armenian-symbols/>

Армянская диаспора – от США до Эфиопии [online]. 2015 [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://www.svoboda.org/a/armenia-society/26963341.html>

Příloha I

Dotazník Komitas Krung

Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce, ve které se věnuji interpretační, estetické stránce Komitasových písní. Jedná se o dotazník kvalitativního charakteru.

Dotazník je založen na třech nezávislých na sobě nahrávkách z různých let a také různých kvalit písně Krung (také Krunk nebo Groung) arménského skladatele Komitase Vardapeta. Prosím o respektování kvalit všech třech nahrávek, jelikož nebylo možné se dobrat zvukově lepších nahrávek.

Pokyny k vyplňování dotazníku

- Nezáleží na pořadí, ve kterém nahrávky posloucháte.
- Odpovědi můžete rozepisovat ve větách nebo heslovitě.
- Zaměřte se především na interpretační stránku nahrávek, tedy na pěvecký výkon, nikoliv na hudební doprovod, jelikož i ty se různí z důvodu rozdílných úprav.
- U některých otázek je uveden přesný pokyn nebo objasňující okolnost k jejímu zodpovězení.
- Nezapomeňte na konci dotazníku uvést svůj obor/zaměstnání (Vyplnil/a).

Zkoumané nahrávky (číslování nahrávek se záměrně liší od pořadí uvedeném zde)

Monserat Cabale

Sona Ghazarian

Lusine Zakarian

Otázky

- 1. O čem si myslíte, že píseň je? (bez znalosti překladu)**
- 2. Popište svůj prožitek - pocity (pozitivní, negativní) z každé verze.**
- 3. Která z verzí působí autenticky? (bez znalosti skladatelova díla, jazyka, správné výslovnosti; můžete uvést více jak jednu; u této otázky odpovídejte číslem nahrávky, kterou zvolíte za vhodnou)**
- 4. Kterou verzi zpívá pěvkyně jiného původu než arménského? (u této otázky odpovídejte číslem nahrávky, kterou zvolíte za vhodnou)**

5. Která z verzí má větší emocionální výraz a tudíž i dopad na posluchače? Proč? (uved'te důvody)

Vyplnil/a (uved'te pouze obor/zaměstnání):